

UZASADNIENIE

Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych, sporządzona pod auspicjami Rady Europy, otwarta do podpisu w Strasburgu w dniu 5 listopada 1992 r., weszła w życie w dniu 1 marca 1998 r. Do dnia 23 czerwca 2006 r. kartę podpisały 33 państwa, zaś w stosunku do 21 z nich weszła ona w życie. W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej karta została podpisana w dniu 12 maja 2003 r.

Po wejściu w życie w dniu 1 kwietnia 2001 r. w stosunku do Rzeczypospolitej Polskiej Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych, sporządzonej w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 22, poz. 209), przyjęcie karty zamknie logiczny ciąg działań mających na celu związanie Rzeczypospolitej Polskiej konwencjami regulującymi prawa osób należących do mniejszości narodowych. Umocni także pozycję Rzeczypospolitej Polskiej wśród państw sprzyjających międzynarodowym uregulowaniom w zakresie praw człowieka.

Sugestie dotyczące związania Rzeczypospolitej Polskiej kartą były formułowane w przeszłości kilkakrotnie, w szczególności przez Radę Europy. Biorąc pod uwagę zarówno istniejący w Rzeczypospolitej Polskiej stan prawny, jak też praktykę, zwlekanie z podjęciem decyzji o ratyfikowaniu karty może nas narazić na niesłuszny zarzut, że nie jesteśmy gotowi do respektowania tych standardów dotyczących praw człowieka, które zostały zawarte w karcie. Ratyfikacja tego dokumentu będzie ponadto stanowiła sygnał potwierdzający słuszność historycznej decyzji podjętej przez Unię Europejską na szczycie w Kopenhadze.

Związanie Rzeczypospolitej Polskiej kartą potwierdzi, że języki regionalne i mniejszościowe są w Rzeczypospolitej Polskiej traktowane jako istotna wartość. Będzie to sygnał dla wszystkich obywateli Rzeczypospolitej Polskiej, ale przede wszystkim niezbity dowód, że Rząd Rzeczypospolitej Polskiej

uważnie wsłuchuje się w głosy naszych współobywateli należących do mniejszości narodowych i etnicznych, których organizacje wielokrotnie zgłaszały potrzebę przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych.

Jednocześnie podkreślenia wymaga fakt wejścia w życie w dniu 1 maja 2005 r. ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. Nr 17, poz. 141 i Nr 62, poz. 550). Ustawa zawiera odniesienia do wszystkich zasad zawartych w Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych, w tym między innymi traktuje o prawach językowych. Przepisy ustawy przewidują możliwość traktowania języków mniejszości jako języków pomocniczych na terenach zamieszkałych przez osoby należące do mniejszości. Ustawa uwzględnia także możliwość umieszczania w językach mniejszości nazw miejscowości, obiektów fizjograficznych i ulic oraz gwarantuje prawo urzędowego zapisywania imion i nazwisk zgodnie z zasadami pisowni języka ojczystego.

Zgodnie z art. 5 karty żadne z jej postanowień nie może być interpretowane jako przyznanie prawa do działań sprzecznych m.in. z zasadą suwerenności i integralności terytorialnej państw. Karta powinna być stosowana na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wyłącznie w odniesieniu do osób posiadających obywatelstwo polskie. Taka wykładnia jest zgodna z art. 35 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.), art. 2 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, oświadczeniem interpretacyjnym do Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych oraz dwustronnymi układami, które zostały podpisane w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej z państwami sąsiedzkimi.

Karta nie definiuje pojęć „mniejszość narodowa” i „mniejszość etniczna”. W art. 1 definiuje jedynie:

- a) języki regionalne lub mniejszościowe – jako języki różniące się od języka urzędowego i tradycyjnie używane przez liczebnie mniejszą grupę obywateli danego państwa; postanowienia karty nie dotyczą języków migrantów oraz dialektów języka oficjalnego (w przypadku Rzeczypospolitej Polskiej językiem regionalnym jest język kaszubski, językami mniejszości

narodowych są języki: białoruski, czeski, hebrajski, jidysz, litewski, niemiecki, ormiański, rosyjski, słowacki i ukraiński, a językami mniejszości etnicznych są: karaimski, łemkowski, romski i tatarski),

- b) terytorium, na którym jest używany język regionalny lub mniejszościowy – jako obszar geograficzny, na którym dany język regionalny lub mniejszościowy jest używany przez taką liczbę osób, która usprawiedliwia przyjęcie środków ochronnych i popierających, przewidzianych w Europejskiej karcie języków regionalnych lub mniejszościowych,
- c) języki nieterytorialne – jako języki różniące się od języka lub języków stosowanych przez pozostałą część ludności tego państwa, używane przez obywateli, które jednak nie mogą być identyfikowane z jego określonym obszarem (w przypadku Rzeczypospolitej Polskiej są to języki: hebrajski, jidysz, karaimski, ormiański i romski).

Umawiające się Państwo wymienia w dokumencie ratyfikacyjnym każdy z języków regionalnych lub mniejszościowych, do których będą mieć zastosowanie uregulowania zawarte w karcie. W Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z art. 2, art. 3 pkt 2 oraz art. 19 ust. 2 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, języki regionalne lub mniejszościowe to:

- a) język białoruski,
- b) język czeski,
- c) język hebrajski,
- d) język jidysz,
- e) język karaimski,
- f) język kaszubski,
- g) język litewski,
- h) język łemkowski,
- i) język niemiecki,
- j) język ormiański,
- k) język romski,
- l) język rosyjski,
- m) język słowacki,

- n) język tatarski,
- o) język ukraiński.

Celami karty, opisanymi w art. 7, są:

- a) uznanie języków regionalnych lub mniejszościowych za bogactwo kulturowe,
- b) promocja tych języków oraz ułatwianie kontaktów kulturalnych między osobami ich używającymi w mowie i w piśmie, w życiu prywatnym i publicznym, co jest zgodne z art. 6 ust. 2 pkt 3, art. 7-16 oraz art. 19-20 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, art. 5 ust. 1 oraz art. 10 ust. 1 Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych,
- c) unikanie rozwiązań wprowadzających takie podziały administracyjne, które mogłyby stanowić przeszkodę dla promocji języków regionalnych lub mniejszościowych, co jest zgodne z art. 5 ust. 2 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym oraz art. 16 cytowanej konwencji,
- d) zapewnienie działań zmierzających do prowadzenia badań nad tymi językami oraz do ich nauczania, co jest zgodne z podpisanymi w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej umowami dwustronnymi z państwami sąsiedzkimi, art. 8 pkt 4 oraz art. 17 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, a także z obowiązującymi przepisami oświatowymi wspierającymi szkolnictwo osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych – ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.), rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. Nr 214, poz. 1579), rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 grudnia 2007 r. w sprawie sposobu podziału części

oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2008 (Dz. U. Nr 254, poz. 1825).

Postanowienia karty nie nakładają na państwo, które chce ją przyjąć, wymogu stosowania całego dokumentu. Zgodnie z art. 2 karty, każde z państw jest natomiast zobowiązane do zastosowania co najmniej trzydziestu pięciu ustępów bądź punktów, wybranych spośród postanowień części III karty, włączając w to co najmniej trzy wybrane z każdego z art. 8 i 12 oraz po jednym z każdego z art. 9, 10, 11 i 13.

Ustępy bądź punkty karty, które Rzeczpospolita Polska zdecyduje się stosować na swoim terytorium, zostały wymienione w oświadczeniu, które zostanie złożone wraz z dokumentem ratyfikacyjnym do karty. W projekcie oświadczenia zaproponowano stosowanie w Rzeczypospolitej Polskiej tylko tych postanowień, które znajdują odniesienie do już obecnie obowiązującego prawa polskiego. Tym samym nie istnieje potrzeba dostosowania prawa wewnętrznego do postanowień karty przyjętych zgodnie z oświadczeniem. Takie rozwiązanie powoduje, że wprowadzenie postanowień karty nie spowoduje innych skutków finansowych dla budżetu państwa niż koszty szkoleń dla urzędników. Ewentualne dodatkowe wydatki zostaną sfinansowane z części 43 budżetu państwa. Oświadczenie zawiera wyłącznie ustępy bądź punkty wymienione w uzasadnieniu wniosku Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 marca 2003 r. w sprawie udzielenia przez Radę Ministrów zgody na podpisanie karty (uchwała nr 91/2003 Rady Ministrów z dnia 3 kwietnia 2003 r. w sprawie udzielenia zgody na podpisanie Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych), a mianowicie: w art. 8 w ust. 1 pkt: a (i), b (i), c (i), d (iii), e (ii), g, h, i i ust. 2; w art. 9 w ust. 2 pkt a; w art. 10 ust. 5; w art. 11 w ust. 1 pkt: a (iii), b (ii), c (ii), d, e (i), f (ii), g, ust. 2 i ust. 3; w art. 12 w ust. 1 pkt: a, b, c, d, e, f, g, ust. 2 i ust. 3; w art. 13 w ust. 1 pkt: b, c, d i ust. 2 pkt b; w art. 14 pkt a i b oraz dodatkowe propozycje wynikające z przyjęcia w dniu 6 stycznia 2005 r. ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym – w art. 10 w ust. 2 pkt b i g.

Środki promocji języków regionalnych i mniejszościowych w życiu publicznym, wynikające z art. 8 karty, są realizowane przez Rzeczpospolitą Polską

w ramach istniejącego ustawodawstwa, w tym zwłaszcza ustawodawstwa oświatowego, w szczególności w oparciu o:

- a) art. 35 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,
- b) art. 13 ustawy o systemie oświaty,
- c) art. 8 pkt 4 oraz art. 17 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym,
- d) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. Nr 214, poz. 1579),
- e) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 83, poz. 562, z późn. zm.),
- f) rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 29 września 2004 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w publicznych szkołach i placówkach artystycznych (Dz. U. Nr 214, poz. 2179, z późn. zm.),
- g) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 grudnia 2007 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2008 (Dz. U. Nr 254, poz. 1825).

Przyjęcie art. 9 ust. 2 pkt a karty potwierdzi ważność dokumentów prawnych sporządzonych w językach regionalnych lub mniejszościowych [art. 2 i 8 ustawy z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz. U. Nr 90, poz. 999, z późn. zm.)]. Po ratyfikacji i ogłoszeniu karty w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej postanowienie art. 9 ust. 2 pkt a będzie miało – zgodnie z art. 91 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej – pierwszeństwo przed przepisami art. 8 ustawy o języku polskim, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z kartą.

Natomiast te z postanowień karty dotyczące sądownictwa, które nie mogą być realizowane w oparciu o istniejące przepisy prawa, nie zostaną wymienione w oświadczeniu, które zostanie złożone w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej wraz z dokumentem ratyfikacyjnym.

Postanowienia ujęte w art. 10 ust. 2 pkt b znajdują odzwierciedlenie w przepisach art. 9 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Zgodnie z postanowieniami tego artykułu język mniejszości może być używany przed organami gminy, obok języka urzędowego, jako język pomocniczy. Jednocześnie w ust. 2 znalazło się zastrzeżenie, że język pomocniczy może być używany jedynie w gminach, w których liczba mieszkańców należących do mniejszości jest nie mniejsza niż 20 % ogólnej liczby mieszkańców gminy. Wykaz gmin, w których będzie używany język pomocniczy, będzie znajdował się w Urzędowym Rejestrze Gmin, w których jest używany język pomocniczy, prowadzonym przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych. Wpisanie do rejestru nastąpi na wniosek rady gminy. Z analizy danych uzyskanych w wyniku spisu powszechnego przeprowadzonego w 2002 r. wynika, że 20 % kryterium spełnia 51 gmin.

Postanowienia art. 10 ust. 2 pkt g karty znalazły odzwierciedlenie w art. 12 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Przepisy ustawy wskazują, że dodatkowe tradycyjne nazwy w języku mniejszości mogą być używane obok urzędowych nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych oraz nazw ulic. Jednocześnie przepisy ustawy wskazują, że dodatkowe nazwy mogą być używane jedynie na obszarze gmin wpisanych do Urzędowego Rejestru Gmin, na których obszarze są używane nazwy w języku mniejszości. Wprowadzane nazwy nie mogą nawiązywać do nazw z okresu 1933-1945, nadanych przez władze Trzeciej Rzeszy Niemieckiej lub Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Dodatkowe nazwy są umieszczane po nazwie w języku polskim i nie mogą być stosowane samodzielnie. Dodatkowa nazwa miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości może być ustalona na wniosek rady gminy, jeżeli liczba mieszkańców gminy należących do mniejszości jest nie mniejsza niż

20 % ogólnej liczby mieszkańców tej gminy, lub, w przypadku miejscowości zamieszkaanej przez mniejszość, gdy za ustaleniem dodatkowej nazwy miejscowości w języku mniejszości opowiedziała się w konsultacjach, przeprowadzonych w trybie określonym w art. 5a ust. 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.), ponad połowa mieszkańców tej miejscowości biorących udział w konsultacjach.

Powyższe przepisy są także realizacją zobowiązań, wynikających z postanowień Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych.

Rozwiązania proponowane w art. 10 ust. 5, dotyczące pisowni imion i nazwisk w językach regionalnych lub mniejszościowych, mają odzwierciedlenie w ustawie o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Zgodnie z art. 7 ustawy, osoby należące do mniejszości mają prawo do używania i pisowni swoich imion i nazwisk zgodnie z zasadami pisowni języka mniejszości, w szczególności do rejestracji w aktach stanu cywilnego i dokumentach tożsamości.

Postanowienia art. 11 ust. 1 pkt a (iii), b (ii), c (ii), d, e (i), f (ii), g, ust. 2 i ust. 3 karty, dotyczące mediów, są realizowane w oparciu o ustawę z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 2004 r. Nr 253, poz. 2531, z późn. zm.) oraz o przepis art. 18 ust. 2 pkt 4 i art. 35 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym.

Postanowienia ujęte w art. 12 ust. 1 pkt a, b, c, d, e, f, g, ust. 2 i ust. 3 karty, dotyczące działalności kulturalnej, są realizowane na podstawie art. 35 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Gwarantuje on obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów oraz tradycji własnej kultury. Mniejszości narodowe i etniczne mają prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej. Uszczegółowienie tych kwestii wraz ze wskazaniem źródeł finansowania działalności kulturalnej mniejszości znalazło odzwierciedlenie

w art. 18 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym.

Odniesienia do art. 13 ust. 1 pkt b, c, d karty, dotyczącego życia ekonomicznego i społecznego, są realizowane na podstawie art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 13 ust. 2 pkt b będzie realizowany w oparciu o art. 21 ust. 2 pkt 4 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, przez organizowanie przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych szkoleń dla urzędników.

Postanowienia art. 14 pkt a, b karty, dotyczące wymiany granicznej, są realizowane w oparciu o traktaty o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, zawarte między Rzeczpospolitą Polską a: Republiką Litewską, Ukrainą, Republiką Białorusi, Federacją Rosyjską, Republiką Czeską, Republiką Słowacką oraz Republiką Federalną Niemiec.

Prawo Unii Europejskiej nie reguluje wprost kwestii objętych kartą. Art. 21 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. WE C 364 z 18.12.2000, str. 0001-0022) zabrania wszelkiej dyskryminacji, m.in. z powodu języka, a Opinia Komitetu Regionów w sprawie promocji i ochrony języków regionalnych i mniejszościowych nr COM-7/030 z dnia 13 czerwca 2001 r. (Dz. Urz. WE C 357 z 14.12.2001, str. 0033-0036) zaleca zachowanie i promocję języków regionalnych i mniejszościowych. Oba zapisy mają jednak charakter ogólny, a Opinia Komitetu Regionów dodatkowo nie jest aktem prawnym. Konkludując, należy stwierdzić, że Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych nie jest sprzeczna z prawem Unii Europejskiej.

Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych, sporządzona w Strasburgu dnia 5 listopada 1992 r., nie dotyczy: pokoju, sojuszy, układów politycznych lub układów wojskowych; członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w organizacji międzynarodowej i znacznego obciążenia państwa pod względem finansowym. Na podstawie karty nie nastąpi również przekazanie organizacji międzynarodowej lub organowi międzynarodowemu żadnych kompetencji

organów władzy państwowej. Związanie Rzeczypospolitej Polskiej kartą nie spowoduje dla podmiotów sektora finansów publicznych skutków finansowych w postaci zmniejszenia ich dochodów lub zwiększenia ich wydatków ani dodatkowych skutków finansowych dla budżetu państwa, innych niż przewidziane w danej części budżetowej. Nie wpłynie również na rynek pracy, konkurencyjność wewnętrzną i zewnętrzną gospodarki, jak również sytuację i rozwój regionalny.

Jednakże karta dotyczy: wolności, praw lub obowiązków obywatelskich określonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz spraw uregulowanych w ustawie lub w których Konstytucja wymaga ustawy (odpowiednie zmiany w krajowym porządku prawnym zostały już wprowadzone w drodze ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym). Ponadto postanowienia karty nie mają charakteru norm samowystępujących. Tym samym zachodzą przesłanki związania Rzeczypospolitej Polskiej kartą w drodze ratyfikacji, za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie, to jest w trybie art. 89 ust. 1 pkt 2 i 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

W momencie złożenia dokumentu ratyfikacyjnego do karty w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej zostaną złożone wspomniane wyżej oświadczenia.

W związku z powyższym wnioskuję się o związanie Rzeczypospolitej Polskiej kartą w trybie art. 89 ust. 1 pkt 2 i 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, to jest w drodze ratyfikacji, za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie.

W dniu 7 czerwca 2005 r. (w związku z uchwałą nr 155/2005 Rady Ministrów z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie przedłożenia Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych, sporządzonej w Strasburgu dnia 5 listopada 1992 r., do ratyfikacji) Prezes Rady Ministrów skierował projekt ustawy do Marszałka Sejmu. Ze względu na koniec kadencji Sejmu IV kadencji ustawa nie została uchwalona.

Komisja Wspólna Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych w dniu 27 czerwca 2006 r. pozytywnie zaopiniowała propozycję ponownego przedłożenia projektu ustawy Marszałkowi Sejmu.

Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji w dniu 11 sierpnia 2006 r. ponownie zwrócił się do Sekretarza Rady Ministrów, za pośrednictwem Ministra Spraw Zagranicznych, z prośbą o spowodowanie przedłożenia projektu ustawy Marszałkowi Sejmu. Jednakże zgodnie ze stanowiskiem Departamentu Komitetu Rady Ministrów w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, przekazany przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych w dniu 13 października 2006 r., ponowne przekazanie przedmiotowej ustawy Marszałkowi Sejmu wymaga wcześniejszego podjęcia przez Radę Ministrów uchwały w sprawie przedłożenia ww. karty do ratyfikacji, albowiem uchwała podjęta w tej sprawie dnia 6 czerwca 2005 r. przez ówczesną Radę Ministrów wymaga potwierdzenia.

Uchwała w sprawie przedłożenia ww. karty do ratyfikacji została ponownie uzgodniona w trybie obiegowym w grudniu 2007 r.